

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогіки
Відділ навчання української мови та літератури

**ПРОБЛЕМА ЧИТАННЯ
В СУЧАСНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

12 вересня 2019 року
Київ

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогіки
Відділ навчання української мови та літератури**

**ПРОБЛЕМА ЧИТАННЯ
В СУЧАСНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

**МАТЕРІАЛИ ПЕРШОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

12 вересня 2019 р.

КИЇВ

УДК 373.01:37:004(082)

*Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 11 від 15 жовтня 2019 р.)*

Редакційна колегія:

Топузов О. М., доктор педагогічних наук, професор;

Яценко Т. О., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Голуб Н. Б., доктор педагогічних наук, професор;

Попова Л. О., кандидат педагогічних наук, доцент.

За загальною редакцією Т. О. Яценко

Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12 вересня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 122 с.

Збірник містить матеріали виступів учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції, у яких розглянуто проблему читання в сучасному інформаційному суспільстві в таких аспектах : читання як інтелектуально-емоційна діяльність особистості; шкільні програми і підручники української літератури крізь призму суспільних викликів сучасності; процес формування компетентного учня-читача: методичні аспекти.

Матеріали учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції подано в авторській редакції.

ISBN 978-617-7485-43-7

© Інститут педагогіки НАПН України,
2019

© УОВЦ «Оріон», 2019

ЗМІСТ

<i>Яценко Т. О.</i> Проблема читання в умовах інформаційного суспільства: соціальний і методичний аспекти.....	5
<i>Токмань Г. Л.</i> Теоретичні засади модернізації української літературної освіти.....	8
<i>Ситченко А. Л.</i> Читання в єдності думки і почуття.....	12
<i>Савченко О. Я.</i> Оновлення кола читання для підручника 2 класу у контексті вимог НУШ.....	15
<i>Голуб Н. Б.</i> Розвивальний потенціал текстів художніх творів на уроках української мови в школі.....	18
<i>Горошкіна О. М.</i> Роль читання у формуванні ключових компетентностей учнів ліцею.....	20

СЕКЦІЯ 1.

«ЧИТАННЯ ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ЕМОЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ»

<i>Беценко Т. П.</i> Читання, розуміння й інтерпретація текстів українських народних дум : сучасні підходи.....	23
<i>Дятленко Т. І.</i> Читання як основний вид діяльності в системі літературної освіти.....	26
<i>Косянчук С. В.</i> Читання як дидактична проблема у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського: хрестоматійний погляд.....	29
<i>Новосьолова В. І.</i> Роль текстоцентричного підходу в засвоєнні мовленнєвих жанрів учнями ліцею.....	32
<i>Слижжук О. А.</i> Специфіка художньої літератури для підлітків у сучасній літературній освіті.....	35
<i>Хорошковська Т. П.</i> Популяризація читання як напрям державної політики в гуманітарній сфері.....	38

СЕКЦІЯ 2.
«ШКІЛЬНІ ПРОГРАМИ І ПІДРУЧНИКИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ КРІЗЬ ПРИЗМУ
СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ»

- Гоголь Н. В.* Реалізація культурологічного підходу засобами шкільних підручників української літератури для профільної школи (у рамках проекту «Мистецтво – здійснення мрій»)..... **42**
- Ващуленко О. В.* Підручник з читання як засіб реалізації змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти..... **45**
- Петрук О. М.* Текст як стрижнева дидактична одиниця інтегрованого підручника української мови для шкіл з навчанням мовами національних меншин..... **48**
- Тригуб І. А.* Реалізація принципу контекстності у підручниках української літератури для профільної школи..... **50**

СЕКЦІЯ 3.
«ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО УЧНЯ-ЧИТАЧА :
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ»

- Беценко Т. П.* Герменевтичний аналіз поетичного тексту як різновид інтелектуально-пізнавальної діяльності та адекватного розуміння віршового твору..... **54**
- Богданець-Білоskalенко Н. І.* Формування читацької компетентності в учнів початкових класів..... **58**
- Попович А. С.* Сучасні напрями лінгвостилістики і формування культури читання..... **59**
- Бакуліна Н. В.* Культурологічні тексти як ресурс у формуванні комунікативної компетентності з мови іврит у ліцях України..... **63**
- Бондаренко Л. Г.* Співпраця учителя літератури та бібліотекаря як ефективний шлях залучення учнів до читання художньої літератури..... **66**
- Бондаренко Н. В.* Мотивування здобувачів освіти до читацької діяльності.... **68**
- Васюта С. Д.* Читацький практикум як засіб формування компетентної особистості на уроках української літератури..... **71**

Головченко Н. І. Формування інклюзивної компетенції учня-читача на уроках літератури.....	74
Кравчук О. П. Проблемні питання читання і розуміння учнями основної і старшої школи науково-популярних текстів природничо-наукового змісту.....	79
Мартиненко В. О. Формування у молодших школярів прийомів смислового читання у контексті реалізації окремих читацьких стратегій.....	81
Мищенко О. В. Розвиток читацького інтересу учнів у процесі навчання української літератури.....	85
Науменко С. О. Проблеми формування та оцінювання читацької компетентності у закладах загальної середньої освіти.....	88
Овдійчук Л. М. Інтерактивне читання як засіб формування кваліфікованого читача.....	93
Пономарьова К. І. Засоби формування навички читання в першокласників у процесі навчання грамоти.....	96
Попова Л. О. До проблеми активізації читацької діяльності учнів 10–11 класів ліцею.....	100
Фідкевич О. Л., Снігирьова В. В. Розвиток читацької та літературної компетентностей у контексті інтегрованого курсу «Російська мова і література» 10-11 класи.....	102
Шевчук Л. М. Навчання читанню: види диференційованої роботи молодших школярів над текстом.....	106
Галаєвська Л. В. Розвиток комунікативних умінь старшокласників під час роботи з текстом.....	108
Кохно Т. Н. Система мовленнєвого розвитку молодших школярів у процесі роботи над змістом твору.....	111
Петрина С. В. Морфологічний метод у формуванні сучасного компетентного читача.....	113
Хоменко Г. В. Формування компетентного учня-читача під час вивчення сучасної літератури.....	116

Проблеми формування та оцінювання читацької компетентності у закладах загальної середньої освіти

*Науменко Світлана Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу моніторингу та
оцінювання якості загальної
середньої освіти Інституту
педагогіки НАПН України
sveta_naum@ukr.net*

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства, де щодня кожна людина опрацьовує велику кількість інформації, важлива роль відводиться читанню.

За дослідженнями Т. П. Хорошковської «читання лежить в основі інформаційної, освітньої, пізнавальної, професійної, а також щоденної діяльності людини» [6, с. 58]. Для того, щоб сучасна людина була конкурентоздатною, їй треба постійно «поновлювати свої знання, тобто навчатися упродовж всього життя».

Нині змінилася й мета читання в галузі освіти. Якщо раніше вона полягала у формуванні вмінь і навичок з метою накопичення та засвоєння інформації, то сьогодні – у формуванні здатності особи працювати з будь-якими видами інформації (текстової й нетекстової), знаходити доступ до неї в різноманітних джерелах (паперових і електронних), розуміти, належно осмислювати, оцінювати її та застосовувати відповідно до все більш ускладнюваних особистих і суспільних потреб [3, с. 16].

Актуальність проблеми читання визначено й в нормативних освітніх документах закладів загальної середньої освіти. Так, в Концепції Нової української школи (2016 р.) та Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) зазначено, що вміння читати є спільним для всіх ключових компетентностей. При цьому, формування читацької компетентності в здобувачів освіти є не лише метою вивчення української мови і літератури, мов і літератур національних меншин, а всіх предметів і не лише в закладах початкової освіти, а й в закладах базової та загальної середньої освіти.

Як зазначає у своїх працях Тетяна Петрівна Хорошковська, здобувачі закладів загальної середньої освіти повинні вміти читати тексти різних жанрів та тексти, в яких використовуються нетекстові елементи (діаграми, малюнки, карти, таблиці, графіки, схеми тощо) [6, с. 59].

Актуальність проблеми «читання» здобувачами освіти текстів з нетекстовими елементами підтверджена міжнародними і

національними дослідженнями якості загальної середньої освіти. Зокрема, у Програмі міжнародного оцінювання учнів PISA (Programme for International Student Assessment) (далі – Програма PISA), одним із завдань якої є вимірювання читацьких умінь (читацької грамотності) 15-річних здобувачів освіти і в якому у 2018 р. вперше взяла участь Україна, та в національному загальнодержавному моніторинговому дослідженні якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» (далі – Моніторингове дослідження якості початкової освіти), яке було проведено у 2018 р., для оцінювання читацьких умінь здобувачів освіти використовувалися тексти різних жанрів та тексти з нетекстовими елементами та без них. При цьому, у програмі PISA під читацькою грамотністю розуміють здатність здобувача освіти читати, розуміти й інтерпретувати тексти різних видів, в тому числі знаходити в них потрібну інформацію, розмірковувати над їх змістом, робити власні висновки тощо [1, с. 58]. У Моніторинговому дослідженні якості початкової освіти «читацька компетентність – здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо» [3, с. 21].

Аналіз результатів Моніторингового дослідження якості початкової освіти показав, що випускники початкової школи мають труднощі із виконанням тестових завдань, в яких використовуються нетекстові елементи (таблиці, графіки, рисунки) [3, с. 242]. У тестах з читання середня складність таких тестових завдань становила 61%, тобто 61% випускників початкової школи правильно виконали ці завдання [3, с. 67]. (Результати Програми PISA за 2018 р. будуть оприлюднені в кінці 2019 р.)

Моніторингове дослідження якості початкової освіти оцінювало й математичну компетентність випускників початкової школи. У тестах з математики у завданнях також містилися нетекстові елементи. Середня складність таких тестових завдань з математики становила 51% [2, с. 162]. При цьому, було виявлено, що лише третина випускників початкової школи правильно розв'язують тестові завдання з математики, в яких для відповіді на запитання треба використати інформацію, яка представлена в таблицях і на діаграмах, та тестові завдання, пов'язані з організацією та відображенням даних за допомогою таблиць і діаграм [2, с. 43].

Отже, як ми бачимо, проблема «читання» нетекстових елементів (таблиць, графіків, рисунків тощо) є міжпредметою. Це підтверджує й аналіз тестових завдань сертифікаційних робіт (тестів) з природничих предметів (фізика, хімія, біологія, географія) Зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти (далі – ЗНО) 2016-2019 рр.

У табл. 1 подано дані щодо кількості тестових завдань із нетекстовими елементами у сертифікаційних роботах з природничих предметів ЗНО 2016-2019 рр.

Дані табл. 1 показують, що найменше тестових завдань із нетекстовими елементами міститься у сертифікаційних роботах з хімії (2-8 %). Далі за кількістю нетекстових елементів йдуть сертифікаційні роботи з біології, в яких 26-37,5 % тестових завдань містять переважно рисунки. Найбільше нетекстових елементів – у сертифікаційних роботах з фізики (26-41 %) та географії (33-43 %), що зумовлено специфікою цих предметів, зокрема розміщенням рисунків, графіків, схем у предметних задачах з фізики та карт, картосхем, картограм – у тестових завданнях з географії.

При цьому, в Офіційних звітах 2017-2019 рр. про проведення ЗНО зазначається, що виконання тестових завдань із нетекстовими елементами викликає труднощі у здобувачів освіти. Однією з причин цього називають недостатню сформованість навички аналізу інформації у текстах із нетекстовими елементами, що часто спричинює нерозуміння умови завдання. Так, наприклад, у тесті з хімії ЗНО-2018 лише 21,7 % тестованих змогли проаналізувати і зрозуміти інформацію, подану на рисунку (рисунок хімічного експерименту), та зіставити її з умовою завдання і дати правильну відповідь на запитання, що відбудеться в результаті хімічного експерименту [4, с. 332]. У тесті з фізики ЗНО-2019 також лише 21,7 % здобувачів освіти виконали правильно завдання, в якому треба було проаналізувати графік залежності між силою струмом і напругою та зіставити дані цього графіка з даними щодо опору фоторезистора, подані у вигляді таблиці [5, с. 310–311]. У тестах з географії складними є завдання на знаходження необхідної інформації на картах, картосхемах, зокрема, пов'язані з вимірюваннями й обчисленнями за географічною картою, на розпізнавання материка за рисунком профілю його поверхні та ін. При цьому, щорічне подальше вдосконалення сертифікаційних робіт, наприклад, з фізики та географії, вбачають у збільшенні частки завдань, ілюстрованих графіками, таблицями тощо.

Таблиця 1³

**Кількість тестових завдань із нетекстовими елементами* у
сертифікаційних роботах з природничих предметів ЗНО 2016-2019 рр.**

Предмети	фізика				хімія				біологія				географія			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Усього тестових завдань в тесті	34	34	38	38	50	50	52	52	50	50	48	48	58	58	56	56
Кількість тестових завдань із нетекстовими елементами**, серед яких із:	13	14	13	10	4	1	4	4	13	16	15	18	19	21	24	22
<i>таблицями</i>	–	1	1	1	2	1	3	2	–	1	1	1	3	4	3	2
<i>рисунками</i>	9	10	10	7	1	–	1	2	12	15	13	15	4	5	4	4
<i>схематичними</i>	3	3	2	1	–	–	–	–	1	–	–	–	1	–	–	–
<i>діаграмами</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	2	1
<i>кліматограми</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	1
<i>картограмми</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	1
<i>схемами</i>	1	–	–	2	1	–	–	–	–	–	1	2	–	–	–	–
<i>картосхемами</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	3	4
<i>картами</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	10***	8***	10***	10***
Відсоток тестових завдань із нетекстовими елементами, %	38	41	34	26	8	2	8	8	26	32	31	37,5	33	36	43	39

* У таблиці назва нетекстового елемента збігається з тим, як на нього здійснюється посилання в тестовому завданні.

** Деякі тестові завдання містять по два різних нетекстових елементів.

*** У тестах з географії 2016-2017 рр. є 4 тестових завдань (відкритої форми з короткою відповіддю або предметних задач) з використанням однієї карти, поданої перед першим завданням, а в тестах 2018-2019 рр. таких завдань вже 8 і дві карти. (У таблиці подано кількість завдань з картами, а не кількість карт. Наприклад, 4 тестових завдань з використанням однієї карти).

Отже, одним із завдань сучасного освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти на усіх уроках має бути навчити здобувачів

³ Таблицю складено з використанням Офіційних звітів про проведення в 2016, 2017, 2018 і 2019 роках зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти.

освіти «читати» нетекстові елементи, тобто сформувати в них навичку знаходити, аналізувати, інтерпретувати тощо інформацію, подану за допомогою нетекстових елементів. Для цього вчитель може використовувати не лише підручник, а й тести міжнародних і національних досліджень якості загальної середньої освіти та сертифікаційних робіт ЗНО.

Використана література

1. Головка М. В., Науменко С. О. PISA-2018 як індикатор стану загальної середньої освіти в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 2. С. 8–20. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/707421/> (дата звернення: 09.09.2019).

2. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина II. Математика / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 169 с. [207 с. із додатками]. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/2019_ZVIT_MDYAPO_MATEMATYKA.pdf (дата звернення: 09.09.2019).

3. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. [340 с. із додатками]. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYAPO_CHYTANNYA_Sajt-1.pdf (дата звернення: 09.09.2019).

4. Офіційний звіт про проведення в 2018 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти / Український центр оцінювання якості освіти. Том 2. Київ, 2018. 350 с. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/ZVIT-ZNO_2018-Том_2.pdf (дата звернення: 09.09.2019).

5. Офіційний звіт про проведення в 2019 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти / Український центр оцінювання якості освіти. Том 2. Київ, 2019. 360 с. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/ZVIT-ZNO_2019-Том_2.pdf (дата звернення: 09.09.2019).

6. Хорошковська Т. Сучасний погляд на читацькі вміння та їх вимірювання в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 3. С. 58–61. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/714147/> (дата звернення: 09.09.2019).